

**Lavrentii Heisteri Compendium institvtionvm sive fvndamentorvm
medicinae. Cvi adiecta est methodvs de stvdio medico optime institvendo
et absolvendo vna cvm scriptoribvs medicinae stvdioso hodie maxime
necessariis / [Lorenz Heister].**

Contributors

Heister, Lorenz, 1683-1758.

Publication/Creation

Helmstadii : Apvd C.F. Weygand, 1736.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/h2stu7cv>

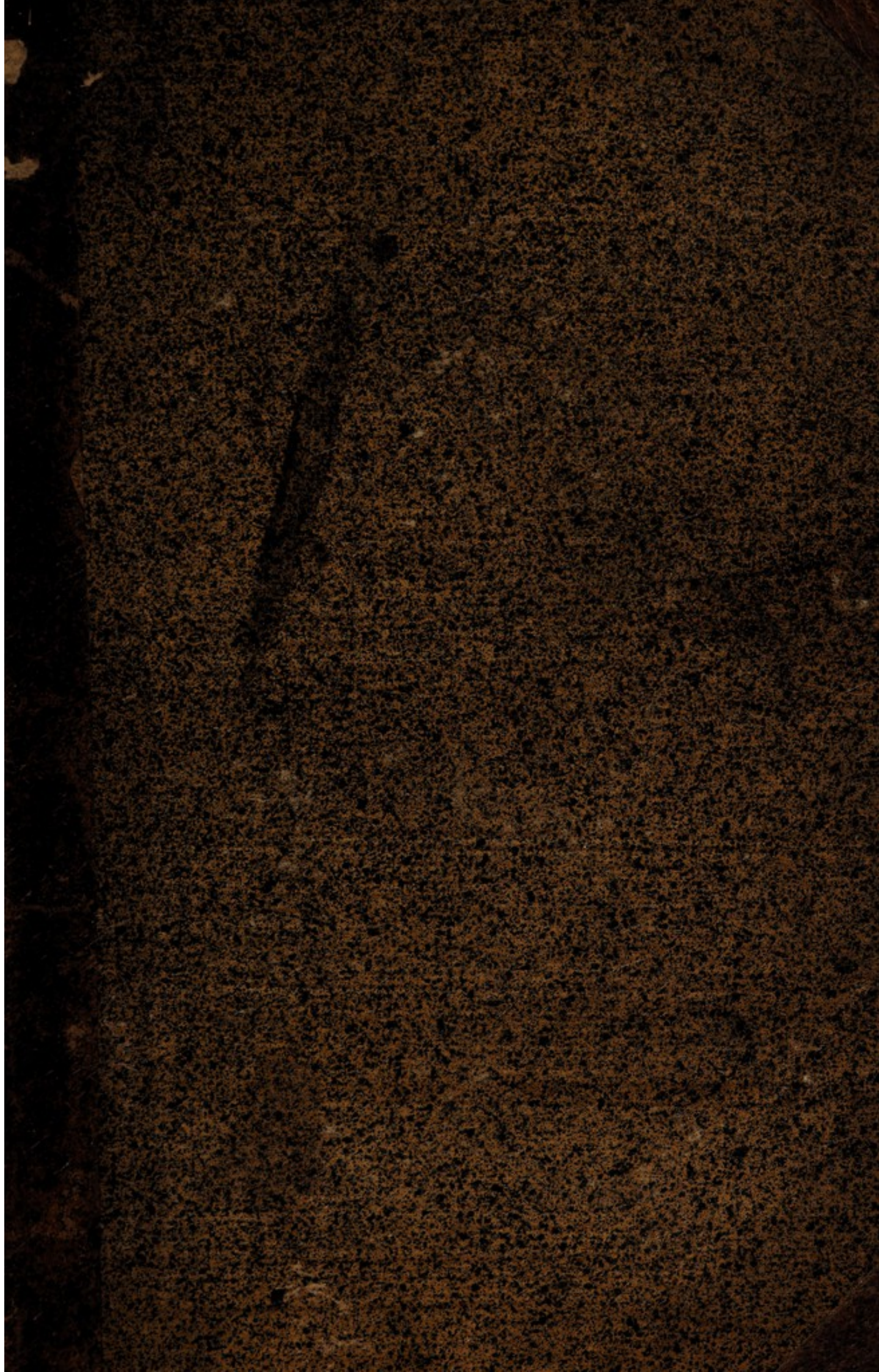
License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

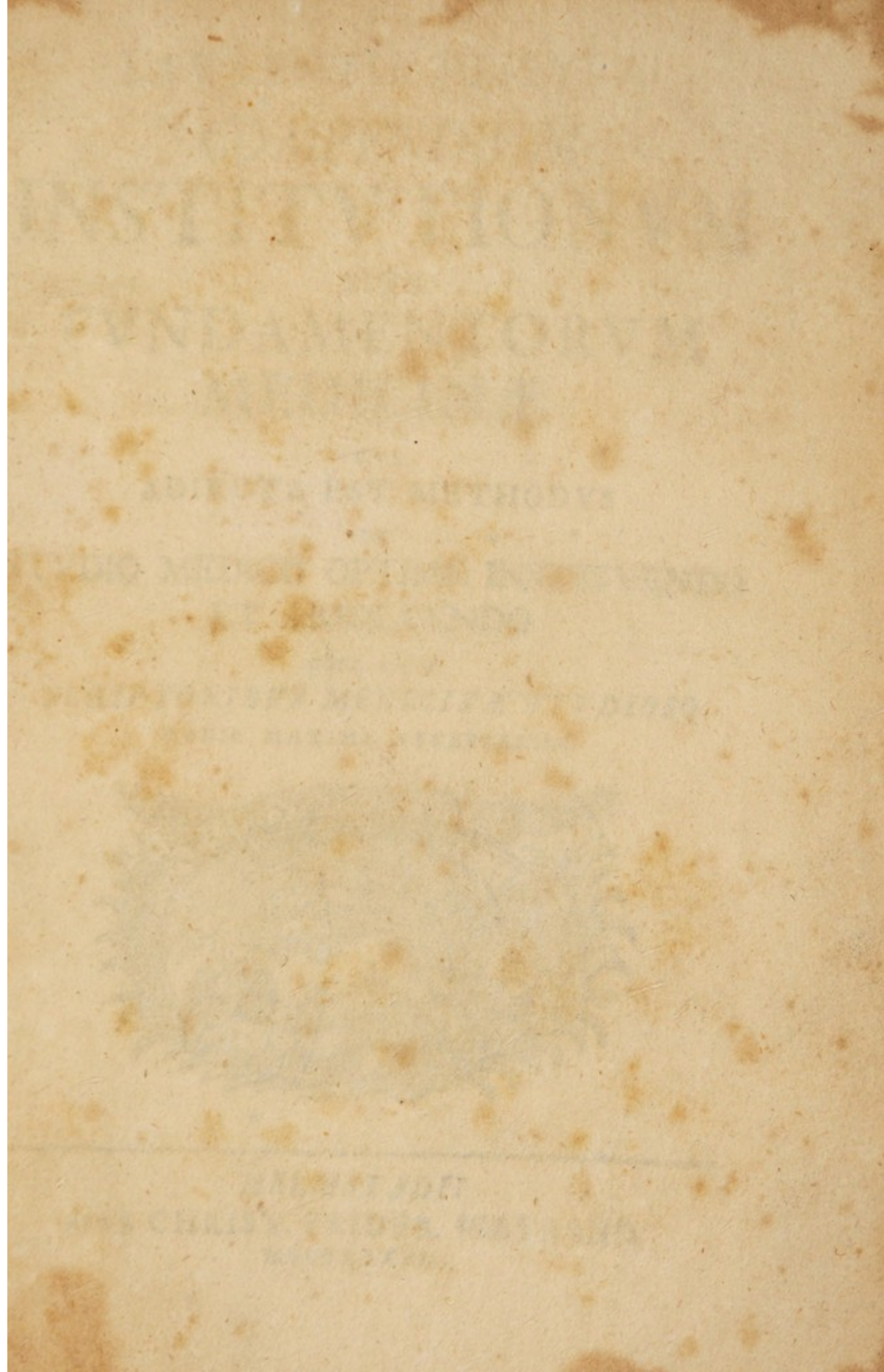

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

28,190/B 3712

Dutch & Yca 1535

LAVRENTII HEISTERI
COMPENDIUM
INSTITVTIONVM
SIVE
FVNDAVENTORVM
MEDICINÆ

CVI
ADIECTA EST METHODVS
DE
STVDIO MEDICO OPTIME INSTITVENDO
ET ABSOLVENDO

VNA CVM
SCRIPTORIBVS MEDICINÆ STVDIOSO
HODIE MAXIME NECESSARIIS.

HELMSTADII
APVD CHRIST. FRIDER. WEYGAND,
MDCCXXXVI.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

CHICAGO, ILL.

ADDITIONAL LIST METHOD

301631

CHICAGO, ILL. OCT 23

CHICAGO, ILL.

CHICAGO, ILL. OCT 23

CHICAGO, ILL.

CHICAGO, ILL.

CHICAGO, ILL.

CHICAGO, ILL.

PRÆFATIO.

Viginti, & quod excedit, præterlapsi sunt anni, cum cogitaverim, Studiosis Medicinæ brevi aptoque quodam compendio fundamentorum sive institutionum Medicinæ opus esse, ex quo non solum prima ac præcipua artis salutaris fundamenta addiscere; verum etiam eo ipso, levi negotio & brevi temporis spatio, illa repetere possint: ut semper perspicua totius nobilissimæ huius scientiæ idea animis ac memoriæ eorum inhæreat atque postea in ceteris

teris eius specialibus partibus tanto meliores progressus facere valeant. Pleræque vero institutiones Medicæ cum ita mihi comparatæ viderentur, ut hoc tam facile tirones Medicinæ ex iis obtinere non potuerint; iam dudum brevem aliquam eiusmodi delineationem in chartam conieci, eamque auditoribus meis haud sine fructu sæpius explicavi.

Hanc autem ob rem *prolixiores institutiones* medicas, in quibus *Physiologia*, *Pathologia* aliæque Medicinæ partes uberius explicantur, minime damno; verum potius lubens profiteor, eas, præfertim quæ bene, & non ex fictis sive non probatis, sed potius ex genuinis anatomicis, physicis & mechanicis principiis conscriptæ sunt, quam commodissime cum his coniungi, vel etiam iis cum fructu subiungi posse.

Præterea hocce compendium etiam quam utilissimum deprehendi *Medicinæ candidatis*, qui ob honores doctorum adipiscendos, examinibus solennibus prius se sistere debebant. In his sæpe observavi, quod postquam ultimis studiorum temporibus partibus Medicinæ, quas vocant practicas, diligenter operam navaverint; attamen in examinibus etiam de primis fundamentis, definitionibus, divisionibus, obiecto, fine Medicinæ, ac speciatim physiologiæ, pathologiæ, variarumque aliarum eius partium cum interrogarentur, fundamentorum interea, quæ initio & primum ex prolixis

lixis institutionibus, & sine adminiculo alicuius compendii didicerant, fere vel omnium vel maximæ eorum partis rursus obliti fuerint; aut saltem adeo incerti vacillaverint, ut, nisi hæc prius fundamenta cum ipsis repeterentur, quid respondendum, fere prorsus ignorarent.

Prolixiores institutiones repetere, easque brevi tempore, quod ipsis haud raro concessum erat, memoriæ rursus mandare, sæpe itinera aut negotia valde urgentia, aliæque causæ, vel res circumstantes prohibebant: imo sæpe, quia animus practicis rebus erat intentus, de iis vix amplius cogitabant. Li vero, qui secundum breves hasce meas institutiones edocti erant, aut saltem ex his tabulis, quas cum ipsis per aliquot dies communicaveram, prima Medicinæ principia repetiverant, ut plurimum in examinibus bene steterunt atque de fundamentis Medicinæ apte responderunt, totiusque eius ideam quasi præ oculis semper habuerunt.

Has igitur ob causas olim, ut dixi, hocce institutionum compendium & quidem ad ductum *Propylei & dogmatum Medicinæ generalium* celeberrimi atque præstantissimi quondam Medici, *Iac. Pancrat. BRVNONIS*, mei in Academia Altorfina in munere professorio antecessoris, ubi hi libri usitati erant, in forma concinnarum tabularum conscripsi, eisque, qui meæ se concrediderant informationi, describendum dedi; & quæ brevissimis aut verbo quasi subinde tantum indicavi,

cavi, proluxiori fermone in prælectionibus expli-
cavi, atque ubi plura hac de re, ut verbi gratia in
rebus phyfiologicis aut pathologicis invenire aut
legere optime poffint, indicavi. Quo sæpe fa-
ctum eft, ut excitatoris ingenii adolescentes aliis
prolixioribus institutionibus prorfus haud indigue-
rint, vel eas propria diligentia intellexerint;
alii vero, qui tardioris ingenii erant, tanto melius
deinde faciliusque ampliores intelligere & com-
prehendere valuerint.

Quoniam igitur hunc laborem adhuc multis
Medicinæ tironibus & candidatis haud inutilem
effe exiftimo, illum nunc tandem emendatiorem
atque auctiorem, nonnullorum hortatu, typis ex-
cudendum boni publici cauffa iudicavi. Qui vero
etiam fimul & *aliis viris eruditis magni ingenii servi-
re poteft*, qui fyftematis totius Medicinæ aliquam
ideam in brevi confpectu, &, ut dicunt, in nuce
quafi defiderant: dum hic unica in tabula cuius-
cunque partis Medicinæ, quæ in institutionibus
pertractatur, ut phyfiologiæ, pathologiæ &c. deli-
neationem, uno quafi intuitu perfpicere & edifcere,
Medicinæ vero ac Medici descriptionem, eius offi-
cium, brevem denique Medicinæ etiam hiftoriam,
fectas præcipuas & divifionem pauciffimis in fo-
liis ex prolegomenis perfpicere queant. Quia vero
hifce in rebus vocabula & termini, quos vocant
technicos, ufurpandi atque explicandi funt, fer-
monis latini puritas sæpe obfervari non potuit.

Vt vero tanto magis etiam iis, qui Medici non sunt, hoc compendium usui esse possit, in parte *Hygiæ*, quæ sanitatis conservandæ rationem docet, pag. 13. *regulas*, quibus hoc potissimum obtinetur; in hac vero etiam & *Therapeutice*, quibus morbi imminentes avertuntur, pag. 17. præcipuas addidi: de quibus certus sum, illos, qui eas bene observant, aliis proluxioribus libris diæteticiis fere carere, & a morbis quam plurimis se egregie præfervare tuerique posse.

Ita & parti *pharmaceuticæ* & *chirurgicæ* præcipuas cautelas, axiomata & aphorismos quasi, hic adieci, quæ in manuscriptis meis tabulis olim non erant; quæ vero futuris Medicis practicis haud exiguo usui, dum expertus hic loquor, esse poterunt.

Denique, quamvis nonnulli præstantissimi Medici methodum sive *rationem, quomodo studium medicum optime institui & absolvi debeat*, tradiderint, ut CASP. BARTHOLINVS, LAURENBERGIVS, SENNERTVS, PETRVS CASTELLVS, LINDENIVS, IO. RHODIVS, GEORG FRANKVS aliique; tamen quia eorum scripta iam vetustiora sunt, quam ut ad seculi nostri genium, quod infinitis observationibus & inventis, omnibus in partibus valde auctum est, atque longe alios aptioresque libros suppeditavit, accommodari rite queant, oleum & operam me minime perdidisse existimavi, si talem methodum etiam hic indicarem

iuvē-

iuuenibus, quæ hisce temporibus mihi maxime accommodata & utilis videtur; ut sic in studio hoc, quod revera difficillimum, tanto facilius egregios profectus facere atque simul præstantiores, utiliores & maxime necessarios libros, una cum ordine studium medicum rite addiscendi cognoscere possint. Quam ob causam etiam *brevem indicem eorum scriptorum* seorsim in fine adieci, quos hodie *Studiosis Medicinæ maxime necessarios esse reputavi*: cum, mea quidem sententia, magna pars sapientiæ atque eruditionis in quavis scientia est, cognovisse & nosse *optimos scriptores*, ne tirones minus utilibus tempus terant, atque sic difficiliter vel quandoque nunquam ad scopum perveniant; quia HIPPOCRATE teste, Sect. I. Aphor. I. *Ars longa, vita brevis*. Difficulus vero, imo vix atque ne vix quidem, præstantiores autores sine offensione multorum aliorum, qui eodem in numero esse voluerunt, indicari possunt. Interea tamen nihil mihi antiquius esse reputavi, nihilque gratius, quam si modo commoda Studiosorum Medicinæ aliorumque me hoc ipso iuvasse ac promovisse a prudentioribus intellexero.

Prolegomena Institutionum Medicarum sive Medicinæ.

1. Q. quid est Medicina?

R. Est Scientia sive Ars, sanitatem hominis amissam recuperandi, & præsentem conservandi.

2. Quodnam est Obiectum Medicinæ?

R. Homo, & quidem vivus; quatenus sanitatis & morborum capax est.

3. Quis est Finis Medicinæ.

R. Duplex habetur: unus primarius, Sanitas, vel conservanda vel restituenda; alter, secundarius; præstare scilicet omnia, quæ ad sanitatem vel conservandam vel recuperandam, vel vitam etiam tantum conservandam, necessaria & possibilia sunt: nam *Ovidius* canit:

Non est in Medico semper relevetur ut æger.

Interdum docta plus valet arte malum.

4. Quodnam est Subiectum Medicinæ?

R. Medicus.

5. Quomodo Medicus definitur, aut quid est Medicus?

R. Est homo, omnia probe callens & faciens, quæ ad vitam, cumprimis vero sanitatem, conservandam & recuperandam sunt necessaria. Sive plenius: Est homo omnia probe callens & faciens, quæ ad duplicis officii Medici (Quæst. 6.) requisita pertinent.

6. Quotuplex igitur est officium Medici?

R. Ut plurimum duplex habetur: 1) scilicet conservare sanitatem præsentem, & 2) amissam restituere. Quibus tamen & tertium accedit of-

ficiū, nimirum *forense* dictum: quo obligatur sententiam dicere coram magistratu de occisis, vulnerumque eorum lethalitate; item de veneno interfectis, de potentia & impotentia utriusque sexus, de infanticidio, virginitate, legitimo partus tempore, morbis simulatis ac dissimulatis, aliisque rebus similibus. conf. *Bohnius* de officio Medici duplici, clinico & forensi.

7. *Quinam fuit Ortus Medicinae.*

Quando homines, vel a causa externa vel interna, laesionem sive morbum quendam perceperunt, instinctu quodam naturali, ad dolorem aut molestiam illam tollendam, ad remedium sive auxilium quærendum impulsī fuerunt; ita ut, quod vel sensus, vel casus fortuitus, vel appetitus supeditavit, adhibuerint. Quicquid deinceps professe observarunt, notarunt, ac sibi aliisque, similibus in casibus, iterum adhibuerunt; atque sic ex casibus sæpe fortuitis & instinctu naturali primum nata est Medicina, primos sine dubio inter homines, atque ita diu, licet valde rudis, continuata: hinc ars est *antiquissima*.

8. *Quisnam eius fuit progressus?*

Post multa vero secula gentes cultiores, cum primis Assyrii, Babylonii, Chaldæi, Ægyptii & denique Græci, cum necessitatem atque utilitatem Medicinæ probe cognoscerent, eam maiori tandem studio excoluerunt, observationes de iis rebus, quæ in hoc vel illo morbo descripto profuerunt aut nocuerunt, litteris consignarunt, multa eiusmodi experimenta tandem colligerunt, atque sic incrementum haud exiguum Medicinæ conciliarunt. Test. *Herodato, Strabone, Homero, Hippocrate.*

9. *Unde*

9. *Unde maius tandem artis incrementum?*

Ex constitutione Medicorum: qui ex observationibus & notatis antecessorum, propria simul adhibita diligentia, accuratius non solum morbos cognoscere, verum etiam eos maxime idoneis curare studuerunt remediis. Dum hac scientia magnos honores & simul emolumenta egregia consecuti sunt.: imo nonnulli, ut *Apollo* & *Æsculapius*, in Deorum numerum relati fuerunt; quamvis illo tempore magis adhuc externis quam internis morbis curandis, teste *Homero* & *Celso*, studium adhibuerint. Inter omnes vero tandem, quingentis fere annis ante Christum natum, *Hippocrates* Cous, in Græcia præ ceteris caput extulit; qui omnia antecessorum observationes & experimenta probe didicerat, magno, quo pollebat, iudicio suisque observationibus auxit, emendavit, atque sic tandem, quæ optima cognovit, reiectis minus utilibus aut noxiis, in scriptis suis, cedro dignis, quibus adhuc fruimur, collegit, eisque effecit, ut non solum primus veri Medici nomen meruerit; verum etiam *Parens Medicinæ* rationalis iure appellatus fuerit: quem deinde ex celebrioribus *Herophilus*, *Erasistratus*, *Asclepiades*, *Dioscorides*, *Themison*, *Celsus*, *Galenus*, *Are-tæus*, *Paul. Aegineta*, *Aetius*, aliique secuti sunt. conf. le *Clerc* aut *Schultzii* Historia medica.

10. *Quibus rebus maiorem perfectionem ad-
pta est?*

Inquisitione & cognitione corporis anatomica, per extispicia sacerdotum, cadaverum condiendorum morem, lanienam, incisionem animalium in usus philosophicos seu physicos, & tandem incisionem sive anatomen cadaverum hu-

manorum ipsorum, ad cognoscendam fabricam & actionem partium, caussarum abditarum sanitatis, morborum & mortis ipsius. Deinde recentioribus temporibus, postquam seculis barbaris diu inculta & neglecta fere relictæ est, physica tandem, anatomia, chemia, botanica & mechanica, a quamplurimis præstantissimis viris melius exculta, atque ad Medicinam ac Chirurgiam applicata, cum primis vero circulo sanguinis ab Harveio detecto, ad fastigium illud, in quo nunc conspicitur, pervenit; ita ut nunc longe maiori certitudine, quam olim, agere queamus.

II. *Quanam fuerunt præcipuæ sectæ in Medicina?*

Prima & antiquissima Medicina, ut ex dictis patet, fuit *empirica*: cui deinde *Hippocrate* autore, successit *rationalis* sive *dogmatica*: quæ experientia & ratione, tanquam duobus Medicinæ fulcris utebatur. Quam cum *Galenus* tandem maiore anatomies cultura & philosophia aristotelica exornare atque explicare annis sit, talem sibi famam comparavit, ut eum potissimum omnes Medici sequerentur per plura secula: nisi quod post *Hippocratem* etiam secta adhuc oriretur, autore *Themisone*, quæ a methodo, quam sectebatur, *Methodica* dicebatur; quæ vero non diu duravit. Cum autem seculo XVI *Paracelsus* chemica principia in Medicinam introduceret & multos affectus sibi conciliaret, Medicina in *Galenicam* & *Chemicam* dividi cœpit. Sequebatur paulo post *Cartesiana*; denique hanc secuta est *Mechanica*, ex fundamentis physicis, anatomicis & mechanicis cuncta diiudicans; & *Stahlianæ*, quæ
ab

ab anima omnes actiones, tam in statu sano quam ægro deducere satagit. Atque hæ duæ ultimæ nunc præcipue vigent, omnesque fere hodie Medici alterutrius sectæ dogmata amplectuntur.

12. *Quomodo dividitur Medicina?*

R. In partes principes & ministras. Principes sunt duæ: Hygiene & Therapevtice. Ministræ vero sex: & quidem tres, *prægredientes* dictæ, ut Physiologia, Pathologia & Semiologia; atque tres *pedissequæ*, sive executioni destinatæ: ut Diaeta, Pharmacia & Chirurgia. Sive in forma Tabulæ

Dividitur Medicina in partes

[Principes, quarum duæ sunt:

[Hygiene &
[Therapevtice.

[Ministras, sex: quæ vel

[theoreticæ sive prægredientes, tres, cognitioni dicatæ: nimirum,

[Physiologia, ad quam præcipue Anatome,
[deinde & Physica atque Mechanica
[pertinent.

[Pathologia,
[Semiologia.

[practicæ sive pedissequæ, executioni destinatæ, quoque tres: ut

[Diaeta,
[Pharmacia, cuius pars est Botanica, Ma-
[teria Medica & Chemia.
[Chirurgia.

Partium Medicinæ ministrarum prima est
PHYSIOLOGIA: cuius obiectum sunt *Res Secundum naturam*, (*) & speciatim quidem

- [1. **SANITAS**, id est, status ille hominis, in quo ad actiones, sibi competentes, idoneus est. Huius *Differentiæ* sunt vel
 - [*Essentiales*, quarum tres sunt: ut
 - [*Temperamentum*, & quidem bonum: quod est vel
 - [*æquale*, sive temperatissimum, ut *sanguineum*: quod distinguunt vulgo in æquale ad pondus & ad iustitiam.
 - [*inaequale*, ut *phlegmaticum*, *cholericum* & *melancholicum*: quæ varie ac mire rursus inter se invicem mixta deprehenduntur.
 - [*Organica structura legitima*, consistens in partium debita conformatione, magnitudine, situ & numero.
 - [*Vnitas* sive *connexio* decens cum aliis partibus.
 - [*Accidentales*, ut sanitatis
 - [*Qualitas*: cuius ratione sanitas est vel
 - [perfecta aut excel-
 - [lens; sive
 - [imperfecta, quæ *status neuter* vocatur.
 - [*Tempus*: cuius intuitu dicitur vel longa & habitualis; aut brevis sive recens.
 - [*Motus* sive mobilitas: cuius respectu dicitur firma & constans; aut infirma & inconstans.
 - [*Eventus*: ubi sperare iubet longam sanitatem, sive longævitatē, aut ubi talem spem non facit.

[2. **CAVSA SANITATIS**

* Vocantur etiam *res naturales*, & septem vulgo numerantur: ut partes solidæ, fluidæ, temperamenta, facultates, actiones, excernenda & qualitates externæ sensibiles: quibus alii elementa addunt; quæ vero iam sub partibus solidis & fluidis comprehenduntur.

2. CAVSSA SANITATIS : quæ est vel

Propinqua, quam constituunt tria : rite scil. constituti

Humores

{ alimentarii, ut chylus, sanguis, serum, cruor,
 { lymphæ : (quo & spiritus referri possunt.)

{ excrementii, ab excretionem ita dicti: qui sunt vel

{ utiles, ut saliva, liquidum gastricum, bilis,
 { succus pancreaticus, lac, semen &c.

{ inutiles, transpiratio, sudor, urina, mucus, &c.

Spiritus : qui, licet unius eiusdemque sint naturæ,
 tamen dividi solent in

{ *animales*, qui actionibus, animæ sive mentis vo-
 { luntati subiectis, inferuiunt : ut sensui & motui.

{ *vitales*, qui actionibus, animæ voluntati non
 subiectis, præsent : ut actioni cordis, pulmo-
 nis, ventriculi, renum, hepatis, glandularum &c.

Partes solidæ : quæ dividuntur in similes & dis-
 similes, simplices & organicas, molles & duras.

Remota, sunt sex *Res non naturales*, ut & *adiophoræ* di-

ctæ : ut aër, cibus & potus, motus & quies, som-

nus & vigiliæ, excreta & retenta, atque animi pa-

thematæ : quibus etiam sano sensu iungi possunt

Medicamenta & operationes quædam chirurgicæ.

3. ACCIDENTIA s. effectus sanitatis sunt triplicia; ut

{ Actiones integræ sive perfectæ in toto corpore

{ *naturales* : ut digestio, nutritio, vegetatio, secretio,
 generatio, transpiratio, & affines.

{ *vitales* : motus cordis & pulmonum, sive circula-
 tio sanguinis & respiratio.

{ *animales*, (ab animæ voluntate pendentes:) ut
 sensus & motus voluntarius.

Excreta & retenta rite constituta : quorum

{ hæc sunt humores & spiritus;

{ utilia : ut lac, semen, bilis, saliva, &c.

{ illa vel { inutilia : urina, fæces, mucus, cerumen,
 menstrua, lochia, hæmorrhoides &c.

Qualitates corporis externæ sive sensibiles integræ:

quæ a quinque sensibus externis vulgo dicuntur
 visibiles, audibiles, olfactiles, gustatiles, tactiles. II.

II. PATHOLOGIA, cuius obiectum sunt *Res præter Naturam*:

1. Morbus, qui est læsio actionum competentium.

Huius *differentiæ* sunt, sicut in Physiologia, vel

Essentiales: ut

[*Intemperies*: *plethorica*, *phlegmatica*, *cholericæ*, *melancholica*; quarum quælibet potest esse *benigna* aut *maligna*, gradu vario corruptionis diversæ.

[*Morbus organicus*: qui consistit in partium incongrua conformatione, magnitudine, numero aut situ.

[*Vnitas soluta*: cuius species in partibus vel

[mollibus, sunt *vulnus*, *ulcus*, *contusio*, *ruptura*.

[duris sive ossibus, *fractura*, *fissura*, *caries* &c.

Ex his morbis simplicibus, inter se diverso modo concurrentibus, resultant *Morbi compositi* innumeri: ut *fractura* cum *vulnere* vel *luxatione* &c.

Accidentales: quæ respiciunt vel

[Subiectum, & sic morbus dicitur a

[*Loco affecto*, universalis vel particularis; item essentialis aut per consensum; manifestus aut occultus; morbi denique capitis, pectoris, ventriculi, intestinorum, renum, oculorum. &c.

[*Numero*, solitarius sive simplex, aut compositus.

[*Ætate*, infantilis, puerilis, iuvenilis, virilis, senilis.

[*Sexu*, muliebris, vel virilis, aut communis.

[*Origine*, connatus vel adventitius; hæreditarius vel non hæreditarius sive acquisitus.

Causas, unde morbus a

[*Magnitudine*, dicitur parvus vel magnus;

[*Qualitate*, benignus aut malignus, contagiosus, legitimus sive exquisitus aut spurius, anomalus.

[*Motu*, constans aut pertinax, vel inconstans.

[*Tempore*, vernus, æstivus, autumnalis, hyemalis; continuus, continens, intermittens.

[*Duratione*, recens, inveteratus; brevis sive acutus, aut chronicus. Item principium, incrementum, status, declinatio morbi.

[*Regione*, endemius, epidemicus, publicus, privatus.

[*Eventu*, sanabilis, insanabilis, salutaris, dubius,

2. Causa

lethalis aut desperatus.

2. CAVSSA MORBORVM alia est

[*Propinqua*; quæ in *proximam* rursus & *antecedentem* dividitur, ac fundatur vel in

[*Humoribus & Spiritibus*: qui peccare possunt

[*quantitate*; vel [*excedente*, *Plethora*;

[*deficiente*, *Penuria* vocata,

[*qualitate*; *Cacochymia* dicta, biliosa, pituitosa, melancholica, acida, alcalica, salsa, benigna, &c.

[*motu*; excedente, deficiente,

[*loco*; unde stagnatio vel effusio humorum.

[*Partibus solidis*: quæ peccant conformatione, magnitudine, numero, situ, unitate, laxitate, rigid.

[*Excrementis vitiosis* quibuscunq; utilibus & inutilibus.

[Quibus addendæ sunt *res externæ* deglutitæ & quævis instrumenta & corpora externe lædentia.

[*Remota*; sunt res

[1. *Non naturales*; ut aër, alimenta, motus &c. p. 7.

[2. *Præter naturales*; morbi & symptomata, alia mala & morbos producentia: item *Venena*.

[3. *Supra naturales*; quando Deus, diabolus aut sagæ (si quæ forte sunt) morbos inducunt.

3. SYMPTOMATA sunt triplicia: ut

[*Actiones læsæ*: abolitæ, imminutæ atque depravatæ.

[*Excreta & retenta læsa*: quantitate, qualitate, loco aut tempore peccantia.

[*Qualitates externæ* sensibiles læsæ: indicantes vitia corporis humani in sensus incurrentia: & a sensibus, in quos incurrunt, dicuntur vel

[visibiles, quando visu percipio icterum, chlorosin, guttam rosaceam, erysipelas, tumores &c.

[audibiles, quando audio raucedinem, stertorem, singultum, ructus, murmura, flatus aut crepitus.

[olfactiles, dum percipimus foetorem sudoris, urinæ, oris, ulceris, canceri. &c.

[gustatiles, si ab ægro saporis peregrini sentiuntur, amari, acidi, falsi, aromatici, pingues, putridi.

[tactiles, quando tactu æstus, frigus, siccitas, humiditas, durities, laxitas &c. ægri explorantur.

III. SEMIOLOGIA. In qua considerantur signorum

I. DIVISIO, in [DIAGNOSTICA

[secundum naturam

[Sanitatis: quæ demonstrant sanitatem optimam,
ex tribus scilicet illis accidentibus sanitatis, actionibus, excretis & qualitatibus integris.

[Sanitatis latitudinem: ex sanitatis actionibus a bonitate sua quadantenus recedentibus.

[præter naturam, sive morborum: quæ sunt vel

[*Communia*, sive quæ incerta sunt: & desumuntur partim a symptomatibus, partim a causis morborum, aliisque circumstantiis rerum secundum & præter naturam.

[*Pathognomonica*, propria sive certa: quæ morbum certe indicant & petuntur a symptomatibus, sive ex actionibus, excretis ac retentis & qualitatibus sensibilibus læsis.

PROGNOSTICA.

[Secundum naturam, re ipsa cum diagnosticis s. n. conveniunt, & solum considerandi modo differunt; hic enim considerantur, quatenus ex præsentibus signis bonæ sanitatis firmam & longam aut brevem vel vacillantem sanitatem præsumere possimus: id quod ex prudenti signorum consideratione & collatione petendum.

[Præter naturam, quæ patefaciunt eventus

[*Qualitatem*; cuius signa sunt vel

[*Salutis* sive salutaria; quæ a statu sano sive naturali parum recedunt.

[*Periculi* sive periculosa; quæ a statu naturali multum recedunt.

[*Mortis* sive lethalia; quæ a statu naturali maxime recedunt, atque propter vehementiam certum fere mortis periculum portendunt: ut sunt summa debilitas, sensus amissi, aliaque varia.

Tempus,

Tempus, quod pronunciant signa
 { cruditatis, id est mala, vehementia; morbum
 { longum & periculosum præfagientia.

{ coctionis, id est, paullo meliora, morbum de-
 { clinantem, brevem & salutiferum indicantia.

Modum, qui est vel

{ repentinus, accidens in morbis acutis, & vel

{ bonus est, diciturque tunc *Crisis*, quæ vel

{ perfecta; quando evidens larga & cum
 { euphoria sive levamine fit evacuatio: vel
 { per sudorem, alvum, urinam, nares,
 { sputum, uterum, hæmorrhoides &c.

{ imperfecta; quando vel nimis parca fit e-
 { vacuatio, vel ad loca ignobiliora mate-
 { riæ morbificæ transmissio sive *metastasis*.

{ malus, qui *Acrisis* dicitur: quando nulla fit eva-
 { cuatio aut transmissio salutaris; aut in-
 { sufficiens: id quod ex signis malis, imo
 { pessimis colligitur; bona crisis ex contrariis.

{ lentus: qui si bonus, dicitur *λύσις*; si malus,
 { lenta mors; quod ex signis communibus &
 { specialibus, bonis aut malis constare debet.

3. ANAMNESTICA seu *rememorativa*, sunt, quæ præ-
 { terita nobis in mentem revocant: ut, quem iam
 { apoplexia vel hæmoptysi laborasse scimus, ille fa-
 { cile denuo eodem morbo corripitur, & similia.

2. FONTES SIGNORVM sunt vel

{ principales & maxime necessarii: desumunturque ex
 { effectibus seu consequentibus actionum, excreto-
 { rum ac retentorum, atque qualitatum sensibi-
 { lium integrarum aut læsarum.

{ minus principales: qui petuntur ex attributis & cir-
 { cumstantiis, cum subiectum, tum causas respi-
 { cientibus; v. gr. rerum non naturalium, temporis,
 { ætatis, sexus, loci, situs, qualitatis &c.

1. 3. MEDIA, quibus signa exploramus & percipimus, sunt sensus nostri & potissimum externi: ut
- 1) Visus: quo ægri faciem, oculos, linguam, ventrem, omnes partes externas male constitutas, respirationem, excrementa alvi, oris, & præsertim etiam VRINAM examinamus. In hac considerandus
 - Liquor: & ratione huius
 - Quantitas; copiosa, parca, vel media.
 - Consistentia: quæ vel tenuis est aut aquosa, vel crassa, vel media; quæ varia indicant.
 - Color
 - naturalis; citrinus.
 - præternaturalis: pallidus, flammeus, ruber, croceus, viridis, fuscus, niger.
 - Odor: vel naturalis; vel inodora, fœtida, grata.
 - Contenta, quæ sunt vel
 - universalia: nubecula, suspensum sive eneorema, sedimentum, spuma.
 - particularia & p. n.: ut sanguis, caruncula, pus, crusta, cuticula, filamenta, arenula, mucus. &c.
 - 2.) Auditus: quo percipimus relata ægrorum & adstantium, respirationem, stertores, murmura ventris, deliria ægri, clamores, dolores indicantes.
 - 3.) Olfactus: qui percipit odorem conclavis, urinæ, sudoris, excrementorum, puris, salivæ.
 - 4.) Gustus: dum ægri sapes p. n. falsum, acidum, amarum, putridum, &c. vel nullum percipiunt.
 - 5.) Tactus: quo cognoscimus
 - (1) qualitates varias ægri: ut frigus, æstus, humiditatem, siccitatem, lævitatem, asperitatem.
 - (2) PVLSVM: ex cuius innumeris veterum differentiis tres forte sufficere possunt, desumptæ
 - 1.) a robore: ut robustus, aut debilis sive parvus.
 - 2.) a tempore: ut frequens sive celer; aut tardus.
 - 3.) ab æqualitate: æqualis aut inæqualis. quo pertinet intermittens, myurus, caprizans, ferratus & similes. Sed omnes vario rursus modo compositi esse possunt: ut robustus cum celeri &c.

Partes Medicinæ PRINCIPES sunt duæ: Hygiene & Therapeutice.

I. **HYGIENE**; est ea pars, quæ docet modum sanitatem conservandi: Vbi doctrina de indicationibus notanda, atque respicienda hic sunt Sanitatis

Indicantia: quæ sunt vel

[*Primaria*; causæ nimirum sanitatis, propinquæ & remotæ: quæ bonæ conservandæ.

[*Secundaria*; circumstantiæ causarum & subiecti: ut aetas, regio, sexus, temperamentum, anni tempus, vitæ status, consuetudo, idiosyncrasia: quæ omnia in praxi medica in quovis bene perpendenda sunt.

Indicata sunt tria:

[**DIÆTA**, five sex res non naturales dictæ, eorumque in quolibet legitimus usus; ut

[*Aer*; qui quantum fieri potest, temperatus sit; vitando vel corrigendo intemperatum, impurum.

Cibus & potus; qui sit simplex & modicus; vitandus nimius, acrior, pinguior, durior, præsertim imbecillis, sitque temperiei conveniens.

Motus; sit frequens, sed moderatus, & non mox post pastum, potissimum mane aut circa vesperam, ad sensum lenis lassitudinis vel levis sudoris,

Vigiliæ, non sint nimix; *somni* mensura optima est spontanea evigilatio & agilitas corpori restituta.

Excernenda; quæ non sunt nimis supprimenda;

Retinenda vero non nimium excernenda.

[*Animi affectus*: noxii, sunt ira, terror, mœror, tristitia; salutare, gaudium, spes, desiderium.

PHARMACIA; quæ in perfecte sanis locum non habet; in debilioribus autem & imbecillis quandoque roborans, lene evacuans, diaphoreticum aut temperans, si opus est, remedium adhiberi potest ac debet.

[**CHIRURGIA**: quæ quoque tantum in valetudinariis five non perfecte sanis, locum habet; ut sanguinis detractio, per venas, cucurbitulas, vel hirudines; itemque fonticuli. &c.

Indicationes

B3

[*Indicationes* sunt vel

[*Similia similibus conservanda.*

[*Generalis* { *contraria contrariis corrigenda.*

[*noxia aut supervacua evacuanda.*

[*Specialis;*

[*Præsens sanitas, per continuationem eorum, quæ prodesse; & mutationem illorum, quæ nocere observantur, conservetur.*

[*Futura, per usum rerum sex non naturalium, prioribus similem, & noxiorum ejectionem vel correctionem procuretur.*

[*Specialissima, quæ pro varietate hominum, ætatis, sexus, idiosyncrasiæ, consuetudinis variat, in quovis speciatim observanda; nam sæpe huic prodest, quod alteri nocet & contra: hinc quilibet sano sensu sit MEDICVS SVI IPSIVS, observando & notando, quæ sibi vel profunt vel nocent, non neglecto tamen consilio boni Medici.*

REGULÆ PRO SANITATE CONSERVANDA POTIORES.

1. *Temperantia* five *sobrietas* est cardo totius diætæ; *intemperantia* vero & *ingluvies* quam plurimorum morborum fecunda mater, & teste *Syracide* ac *Ceiso* L. I. c. 2. *nunquam utilis est; sed corpus & mentem lædit.* Adeoque moderata victus ratio, ita ut ventriculum nunquam nimis repleamus, sed semper cum appetitu aliquo a pastu surgamus, summe ad sanitatem conservandam est proficua.

2. Vna ex saluberrimis veterum sanitatis regulis est: *non satiari cibis, & impigrum esse ad labores.* Hippocr. lib. de Morb. & Epid. L. VI: quibus nonnulli haud immerito addunt, & *liquidum genitale non temere aut nimium profundere.*

3. Inprimis etiam valde salutare est præceptum illud Scholæ Salernitanæ; *Si vis esse levis, sit tibi cæna brevis.*

4. Sanus

4. Sanus homo & qui sui iuris est, autore *Celfo* L. I. Cap. i. nullis se obligare legibus debet: modo ruri esse, modo in urbe, sed frequenter se exercere. *Nullum cibi genus, quo populus utitur, fugere, si modo evitetur nimia repletio; imbecilli vero & litterarum cupidi cibis durioribus, pinguibus, atque acrioribus cautius utantur.*

5. Omnis quidem intemperantia sive excessus noxius est: *tutior tamen in potione, secundum Celsum, quam in esca.*

6. Quemadmodum vero plerique in quantitate ciborum excedunt; ita non nulli, & praesertim virgines ac feminae quaedam, haud raro *in potu deficiunt*. Quia vero huius neglectu sanguis nimis fit spissus, unde multi oriuntur morbi, satis quotidie, attamen non nimis bibendum.

7. *Potus tenuis*, aqueus, ut aqua pura, levis; vel cerevisia tenuis, & in assuetis vinum modicum interpositum, est potus saluberrimus. *Potus vero crassus*, feculentus, vel fortis, valde inebrians & spirituosus, minus convenit: imo nisi caute adhibeatur, valde noxius, praesertim pueris, iunioribus. atque imbecillis.

8. *Motus & exercitatio* corporis fit frequens; attamen non nimis vehemens. Quies vero nimia corpus debilitat. Haec maturam senectutem, illa longam adolescentiam reddit. *Celsus.*

9. Possent homines, si debito tempore *exercitio & labore* uterentur, Medicis & medicamentis carere, ait *Avicenna*, Lib. I. Fen. Cap. i.: observata tamen simul legitima victus ratione. Nam motus sive labor corpus firmat, teste *Hippocrate* Lib. I. de Diæta n. 40. & *Celfo*; Ignavia e contrario hebetat.

10. Vix aliquis morbus imminet, qui non exercitatione, (addo & abstinencia) corrigi aut averti possit, auctore *Verulamio*, Lib. IV. de Augment. Scientiarum.

11. *Optima exercitationum genera sunt, ambulatio, equitatio, vectio in rheda, pilæ lusus, arma, clara lectio, vocis contentio, gestatio.*

12. *Potio frigida, quando calemus, aut a motu vel labore sudemus, perniciosissima est, & instar veneni fugienda; alias vero, quando non calemus, assuetis non nocet.*

13. *Ita & corpore calente ac sudante, ab aere aut vento frigido sibi cavendum. Neque ex summo frigore mox loca calidissima intranda:*

14. *Omnis enim subitanea mutatio in hac & aliis rebus periculosa: Igitur si quid mutandum, paulatim mutandum. Hippocr. Aphor 51. Sect. II. Celsus. Lib. I. cap. 3.*

15. *Potus aquei calidi, infusum Theæ aliorumque herbarum temperatarum, moderata copia quotidie assumti, multum ad sanitatis conservationem faciunt: dum diluunt & resolvunt viscida, spissa, crassa, atque acria temperant, obstructions referant, & transpirationem promonent, Potus vero calidus nimius quicumque, vel nimis frequens, sive theæ sit sive coffe, debilitat ac nocet.*

16. *Ita & potus aquæ frigida, præsertim temperamentis calidioribus & biliosis, prudenter usurpatus, multum prodest, & quæ eadem imo sæpe plura præstat calida; hinc aquæ medicatæ sæpe efficiunt, quod alia medicamenta præstare nequeunt. Vid. Frid. Hoffmanni dissert. de salubritate potus frigidi & scripta de aquis medicatis.*

17. *Vestimenta hyberna vere ante medium Maii non sunt deponenda; circa æquinoctium vero autumnale corpus denuo contra ingruens frigus mature satis muniendum, ne transpiratio lædatur: unde multi eique periculosi tunc morbi oriri solent. conf. Sanctorii Medicina Statica.*

18. *Somnus sit septem vel octo horarum; Vigiliæ vero & lucubrationes nimix corpus valde debilitant ac nocent. (vid. pag. 13. Vigiliæ.) utraque enim modum excedentia mala sunt, Hippocr. Aphor. 3. Sect. II. 71. Sect. VII.*

19. *Affectus animi*, ex *Celsi* consilio, neque omnino suppressendi, neque nimis excitandi Fortiores, præsertim *ira*, *terror*, *mæror*, *invidia*, quantum fieri potest, vitandi, vel saltem rationis freno bene moderandi; alias multi inde ægrotant & præmature moriuntur. Animus contra semper ad hilaritatem sit compositus, secundum *SALOMONIS* & *SENECÆ* dictum: *disce gaudere*.

20. *Venus* præmatura corporis & mentis vires valde infringit; id quod & facit iusta ætate, si nimia, præsertim in imbecillis, litterarum cupidis, maxime in ætate ad senectutem vergente.

21. *Ratione studiorum* moderatio quoque servanda. In pueritia & ineunte adolescentia animi contentio non nimis intendenda, postea paulatim plus exercenda, in senio magis rursus sensim minuenda & moderanda.

22. Ita & *studia* atque *meditationes* nimix, præsertim mox ante vel mox post pastum institutæ, vel in seram usque noctem, aut per integras noctes protractæ, valde debilitant.

23. Quilibet, ut iam dictum est, sit *Medicus sui ipsius*: observando non solum quid, sed & quantum commode ferre possit. Nam *consuetudo*, est altera natura & sæpe vix credenda fert. Ita & non pauci res nonnullas in certa quantitate sine noxa ferre possunt, exemplo *vini*, *Coffe* &c. si vero ultra progrediuntur, male se habent. *Omne enim nimium natura inimicum*. iuxta Hippocr. Aphor. 51. Sect. II.

24. Idem de *Venere* intelligendum; quam raram multi sine damno ferunt; sed frequenti læduntur. Hinc *Celsus*: *rara Venus corpus excitat; frequens solvit*. Lib. I. cap. I.

25. Temperantia igitur in *victu*, *otio*, *venere* & *animi reliquis affectibus* ad conservandam valetudinem valentissima est, eamque *Plato vitæ custodem* appellavit. conf. *Cornerus* s. *Cornelius* de sobrietate & principium cel. *Schola Salernitana*:

Si vis incolumen, si vis te reddere sanum,
Curas tolle graves, irasci crede profanum.

Parce mero, cœnato parum, non sit tibi vanum
furgere post epulas, somnum fuge meridianum,

Nec mictum retine, nec comprime fortiter anum.

Hæc bene si serves, tu longo tempore vives.

II. THERAPEVTICE, est pars Medicinæ princeps, quæ docet modum sanitatem amissam restituendi, id est, modum morbos sanandi. Estque hæc vel

[*Ordinaria* : ubi quolibet in morbo attendenda & observanda rursus sunt, ut in Hygiene,

INDICANTIA : quæ hic sunt res *præter naturam* pag. 8. & 9, morbi scilicet, causæ morborum & symptomata. Dividuntur ea in

[*primaria* ; quæ sunt causæ morborum

[*remota, procatartica*, sive occasionales, pag. 9. antecedentes ; in humoribus nostri corporis iam hærentes,

[*proximæ*, quæ actu in parte ægra hærent, & eo ipso proxime morbum faciunt.

[*Secundaria* ; quæ petenda a rebus circumstantibus ratione causarum & ægrorum; nimirum ab

[*ætate*; aliter enim infans curandus, quam adultus.

[*sexu*; aliter mulier, præsertim ratione menstruorum, vel si gravida aut puerpera, quam vir.

[*temperamento* ; aliter calidus, quam frigidus &c.

[*anni tempore* ; aliter sæpe hyeme, quam æstate.

[*vita genere & robore* ; aliter rustici & robusti, quam molliores & imbecilli.

[*consuetudine* ; ratione sanguinis missionis, diætæ.

[*idiosyncrasia* ; ob quam quis hoc vel illud ferre nequit; aliud vero quam optime.

INDICATA : quæ sunt triplicia,

[1. *Dieta* sive legitima victus ratio : ubi optimus usus sex rerum non naturalium pag. 13. & sequent. ægris ordinandus, ætati, sexui, temperamento, anni tempori &c. conveniens.

[2. *Pharmacia* : ex qua medicamenta optima, morbo & causis contraria, evacuantia vel alterantia, iusto tempore & copia ordinanda.

[3. *Chirurgia* : ratione cuius perpendendum, an operationes chirurgicæ & quales in præsentii morbo & ægro necessariae aut utiles sint.

INDICATIONES

[INDICATIONES : quæ sunt vel
[primariæ ; eæque rursus vel

1. *Generalis* ; ut *contraria contrariis curanda* : in
[*abundantia* ; supervacanea & noxia idoneo
modo sunt auferenda , evacuanda , modo
venæsectione , modo vomitu , purgatione.
[*defectu aut penuria* ; deficiens restituendum.
[*qualitate prava* ; ea contrariis est corrigenda.
[*motu sanguinis vitiatæ* ; is est emendandus ,
augendus , temperandus vel minuendus.

2. *Speciales* , sunt vel

[*Intemperiei* : pag. 8 : Vbi

1. humorum ulterior sive maior corruptio
est prohibenda.
2. humores vero iam corrupti , corrigendi.
3. causa ipso actu lædens , tollenda.

[*morbi organici* ; pag. 8 : in quibus

1. causæ remotæ internæ & externæ , quæ
organicam naturalem structuram læ-
dunt , removeantur.
2. causa antecedens tollatur & corrigatur.
3. pars læsa emendetur ac roboretur.

[*solutæ unitatis*

1. procurandum , ut unio conveniens ac
decens actu fiat.
2. prohibendum , ne futura unio per caus-
as quascunque , sive propinquas sive
remotas , impediatur.
3. iuvandum , ut instans unio & glutinatio
per humores laudabiles promoveatur.

3. *Specialissima* , ad curationes speciales atque
ipsam praxin clinicam pertinent.

[Secundariæ , desumuntur a variis accidentibus &
circumstantiis : unde sæpe nascuntur *coindicaciones*
& *contraindicaciones* , observatu valde necessariæ.

[*Extraordinaria* ; tribuitur symptomatibus urgentibus ,
doloribus , animi deliquiis , evacuationibus nimis quibuscunque , vigiliis &c.

REGVLÆ PRACTICÆ NONNVLLÆ.

1. Quando ad ægrum perveneris, ex HIPPOCRATIS præcepto, *interrogare oportet, quid patiatur? quamdiu? qua de causa? quo victu utatur? an alvum excernat?*

2. *Apud mulieres vero etiam an menstrua, & apud puerperas, an lochia rite succedant?*

3. Præterea Medicus *pulsus agri* exploret, inspiciat probe *faciem, oculos & linguam*, atque in multis morbis etiam *urinam*, omnibusque sensibus utatur, ut principio & præ ceteris morbum eiusque statum ac vires agri probe cognoscat. *Nam ignoti, ut vulgo dicitur, nulla est curatio morbi.*

4. *Abstinencia multi magni morbi & præcaventur & curantur.* Hinc Poeta canit:

Abstine & efficies, quod Medicina nequit.

5. Adeoque simulac quis male se habere sentit, frigus & cibum evitet: quia *abstinencia multorum morborum egregium est remedium.* Potus vero tenuis, aqueus, siue moderate frigidus siue calidus, pro cuiuscunque natura ac consuetudine tunc non nocet, sed potius prodest, præsertim si post potum aqueum calidum matutino cumprimis tempore, sudori blando indulget.

6. In *morborum ingruentium longorum siue chronicorum* vulgo dictorum principio, prodest maxime abstinencia & motus siue exercitatio corporis: quibus plerique vinci siue averti possunt. Conf. pag. 15. n. 9. & 10. In *acutorum* vero initio, abstinencia, quies, potus aqueus multus, transpiratio aucta siue sudor sine vi excitatus, primaria sunt remedia.

7. Vbi quis a *crapula* vel nimia ingluvie prægressa male se habet, & fastidium, nausea, conatus vomendi, sapor peregrinus & præsertim amarus aut putridus, itemque molestia aut pressio in regione ventriculi percipitur, vomitus est movendus; aut si quid contra indicat, alvus ducenda.

8. Quocunque in morbo *sanguis abundat*, aut sanguinis auctior motus & calor adest, vel sanguinis quidam

dam fluxus consuetus suppressus, *missio sanguinis* indicatur.

9. Quocunque in morbo *calor* & sanguinis motus auctior adest, præter sanguinis detractionem & abstinentiam, præsertim a carnibus, potus aqueus largus, blanda acida, nitrum, absorbentia & temperantia remedia sunt præcipua.

10. Igitur in *morbis acutis*, ubi modo dicta signa adfunt, etiam prælaudata remedia cum regimine temperato adhibenda. In *acutis vero malignis*, sanguinis missio, purgantia & emetica plerumque noxia; reliqua vero modo laudata optime profunt.

11. Vbi *magna debilitas* adest in acutis, *vinum* modicum, cum potionibus citratis, cardiacorum fere princeps est: robur dat & sudorem movet. In quibusdam acutis, præsertim ubi interna inflammatio aut delirium adest, etiam *camphora* valentissimum est remedium.

12. In *chronicis* contra infusa vegetabilium, herbarum, radicum & lignorum; salia media, remedia amara, forma infusi, essentia, extracti, pilularum vel electuarii, speciatim aloe cum extractis amaris, forma pilularum, sapo, cortex peruvianus, cinnabaris, mercurius, castoreum, spiritus C. C. mars, aquæ medicatae, frequens corporis exercitatio, victus modicus, & animus tranquillus efficacissima sunt: Imo in non paucis eiusmodi morbis *dieta parca* & *motus frequens* haud raro sufficiunt conf. pag. 15. N. 8. 9. 10.

13. Medicus *paucis, sed selectis* & usu comprobatis, utatur *medicamentis*; multitudo enim confusionem parit.

14. Valentissima quædam remedia Medicus magni nominis sequentibus versiculis comprehendit:

Sex sunt in medicis, quæ vincunt robore taurum:

Succina, castoreum, mars camphora, tartarus, aurum.

Verum his maiora adhuc esse puto:

Vinum aloen, lympham, nitrum, citreum vel acetum,

Mercurium, chinam, sal neutrum, cinnabarinque.

15. *Quamdiu Medicus morbum eiusve causam*, (ut

in difficilioribus haud raro accidit) non cognovit, & valentioribus remediis abstineat, ægro victum & regimen conveniens commendet; & si quæ medicamenta danda, blanda ea sint: ut temperantia, ex absorbentibus & salibus mediis, itemque ex diluentibus aqueis.

16. *Aiuvantibus & nocentibus* sumenda sæpe indicatio & curandi ratio: præsertim in morbis non satis cognitis.

17. *Potus aqua frigida* prodest in febribus ardentibus sive biliosis, in flatibus, ardore ventriculi, siti fortiori, cum primis nocturna, ructibus crudis, vomitu cruento, aliisque sanguinis fluxibus nimis, acido præsertim idoneo imprægnatus.

18. Medicus semper operam det, ut, quantum fieri potest, *cito, tuto & iucunde* curet.

19. Si prodesse non possis, cave ne noceas: noxiis nimirum vel suadendis vel porrigendis.

20. In usu *purgantium, vomitoriorum, opiatorum & mercurialium*, cautissime agendum, & dosis eorum exactissime scienda, eaque nunquam maiori copia danda: quia valentissima & violenta sunt medicamenta.

21. *Medicamentis*, ait Celsus L. V. cap. 25. *quæ somnum accersunt, uti, nisi nimia necessitas urget, alienum est; sunt enim ex vehementibus medicamentis, & stomacho (addo & cerebro) alienis.*

22. *Morborum acutorum nulla certa sunt prædictiones*, neque mortis, neque salutis Hippocr. Aph. 19. sect. II.

23. *Morbos, qui ex repletionem fiunt*, curat evacuatio; eos vero, qui ex evacuatione, repletio, & in ceteris contrarietas remedio est. Hippocr. Aph. 22. sect. II. indicat igitur hic aphorismus rectissime *contraria contrariis curanda* esse.

24. Si *qualia oportet purgentur*, confert & facile ferunt; contra vero si fiat, graviter. Idem Sect. IV. Aph. 3.

25. *Frigida* pectori inimica. Sect. V. Aph. 24.

26. Si *quis febricitanti cibum* præbeat, valenti quidem robur, ægrotanti morbus fit. Sect. VII. 65.

27. *Fortiora purgantia* raro profunt, sæpius nocent: hinc a variis magnis Medicis fere omnino proscripita sunt.

28. *Sanguinis missio* præstantissimum multorum morborum est remedium: quia multi homines ob intemperantiam, ingluviem & otium nimium abundantia eius laborant. Interea tamen ea non est abutendum, neque promiscue, præsertim in imbecillis, neque nimis frequenter ea est adhibenda.

29. *Sanguinis detractio e pede* in morbis capitis, præsertim doloribus capitis, morbis multis oculorum, pectoris, hepatis, lienis & uteri egregie convenit.

30. *Eductio vero sanguinis e vena iugulari* potissimum in vertigine, apoplexia, doloribus vehementioribus capitis, oculorum inflammationibus ac doloribus fortioribus, angina si-
ve faucium inflammatione maiore maxime prodest.

31. *Ne morbi facile recrudescant*, vitanda omnia per aliquod tempus, quæ duriora ac difficilioris sunt digestionis, ut carnes suillæ, carnes ac pisces indurati, legumina, brassicæ, omniaque olera hyberna.

32. Quando *pleuriticis* vena secatur, dum sanguis fluit, sæpius tussire debent, sic facilius stagnatio sanguinis in pleura & pulmone resolvitur.

33. *Si puerpera pleuritide laborat*, etiam vena incidenda, imo si opus, ea quoque repetenda est.

34. *Ex febre intermittente* non tam frequens iunioribus quam senibus *mors metuenda*.

35. *Vrina* in febribus ardentibus pallida, aquea, delirium & mortem ut plurimum portendit. Ita & *urina nigra* in febribus continuis mortem, in hypochondriacis vero valetudinem prælagit.

36. *Vrina crocea*, quæ lintea tingit, icterum; *Vrina purulenta*, ulcus renum, vesicæ vel partium genitalium; *sanguinea*, mictum cruentum indicat. Alias *urina sola* est fallacissima.

37. *Surditas in febre continua* plerumque nihil mali denotat, & ut plurimum cum febre rursus evanescit.

38. *Febris intermittens cum mentis stupore* aut sopore periculi plenissima est, præsertim in senibus. Largior corticis peruviani usus unicum fere ac divinum hic est remedium.

39. *Podagra*, præsertim recens, aut saltem non inveterata, non est morbus insanabilis; sed prudenti victus ratione & medicamentis idoneis sæpe curata est & adhuc curatur.

40. *Aquæ medicatæ* divi in multis morbis sunt remedia, quæ sæpe sanant morbos, qui aliis curari non potuerunt.

41. *Lac & serum lactis* ad præstantissima quoque remedia, variis in morbis, & præsertim in tabe, hectica & arthritide sunt referenda.

42. *Nutrices* quia suos morbos cum infantibus facile communicant, quantum fieri potest, sanæ eligendæ sunt.

43. *Infantibus & oculis* mederi, difficillimum est.

Partes Medicina pedissequæ, sive executioni destinatae, tres sunt: Diæta, Pharmacia & Chirurgia.

I. DIÆTA. Huius obiectum sunt, *Res, Non Naturales* dictæ, *necessariæ* etiam sive *adiaphoræ* a nonnullis appellatæ. (de quibus conf. rursus Hygiene pag. 13. & Regulæ diæteticæ pag. 14. & sequ.) ut

AER: circa quem adhuc hic consideranda eius

quantitas; vel excedens vel deficiens, & quomodo utrumque vitium sanitati ac vitæ nocere possit.

qualitas; cuius respectu dicitur temperatus, intemperatus; purus, impurus; calidus, frigidus; crassus, tenuis; gravis, levis; humidus, siccus; salubris, insalubris; contagiosus; non contagiosus.

motus; tranquillus, agitatus, ventosus, procellosus.

regio sive loca; hinc est austrinus, aquilonius; orientalis, occidentalis; ruralis, urbanus; montanus; subterraneus; soli oppositus, eive aversus.

temporis: anni, vernus, æstivus, autumnalis, hyemalis: quorum quilibet peculiare suos morbos fovet & producit. conf. *Hippocratis* lib. III, aph. 20.

diei, diurnus, nocturnus, matutinus, vespertinus: quorum vespertinus & nocturnus imbecillioribus valde adversi, præsertim si frigidi & humidi.

ALIMENTA sive CIBVS & POTVS: ubi consideranda eorum

1. *Origo*: ex regno vegetabili & animali, id est vel e plantis vel ex animalibus.

2. *quantitas*: cuius respectu optima est moderata; excedens vero vel deficiens, noxia. Plures vero quantitate excedente quam deficiente peccant. *Natura enim paucis est contenta.*

3. *tempus* assumendi: ientaculum, prandium, cœna &c.

4. *ordo* assumendi, varius esse potest. Cavendum tamen ne calidis modo assumtis, mox frigida superingerantur, nec mox post pingua potus &c.

MOTVS

MOTVS & QUIES ; vel excedens vel deficiens ;
vel moderatus & reficiens.

SOMNVS & VIGILIÆ : in quibus observanda
[*quantitas* ; excedens, deficiens, vel sufficiens.
qualitas ; utrum somnus sit quietus an turbulentus ; naturalis an præternaturalis ; reficiens an debilitans &c.

[*tempus* ; diurnum, nocturnum, [nocturnæ.
meridianum, lucubrationes [antelucanæ.

EXCRETA sive **EXCREMENTA** ; sunt alvus, urina, transpiratio, sputum, mucus, cerumen, menstrua, lochia, hæmorrhoides &c.

ET circa quæ observanda, ut debita copia sive quantitate, qualitate, tempore & loco prodeant : quia alias morbos faciunt.

RETENTA ; sunt humores boni & spiritus ; ad quos pertinent sanguis, saliva, bilis, succus pancreaticus, liquor gastricus, genitalis, lacrymalis &c.

ANIMI AFFECTVS sive **PATHEMATA** ; circa quæ consideranda :

Divisio, in

[*iucunda*, ut gaudium, lætitia, spes, desiderium.
[*molesta*, ut ira, terror, mœror, tristitia, invidia, odium, metus.
[*mitiora* & vehementiora :

Effectus, in humores & spiritus ;

[molesta, spirituum & humorum motum turbant, sistunt, figunt.
[iucunda, excitant, recreant, roborant, transpirationem promovent.

[vehementiora sive immoderata, humores turbant & vehementer sæpe lædunt ; moderata & iucunda recreant ; speciatim vero ira turbat ; terror, mœror & tristitia figunt ; gaudium sive lætitia, desiderium & spes humores fixos excitant, expandunt. Hinc affectus, ut CELSVS ait, *neque nimis excitandi, neque nimis supprimendi.*

II. PHARMACIA. In hac considerantur Medicamentorum

DIVISIO ; in

- simplicia* ; quæ petuntur ex triplici regno , *vegetabili* nimirum , *animali* & *minerali*.
- composita* , ex variis simplicibus.

COGNITIO : quæ est vel

- externa* & *nominalis* ; quando eorum nomina & faciem externam discimus : quo BOTANICA maxime pertinet.
- interna* ; qua vires discimus. Quarum principia cognoscendi sunt vel
 - universalia , a
 - priori* , ratio : ex odore , sapore , tactu.
 - particularia ,
 - posteriori* , experientia.
- extrinseca ;
 - color* ; ut rubra plerumque adstringunt.
 - odor* ; ut fragrantia & aromatica sunt calefacientia ; foetida , uterina.
 - textura* ; ut mollia & lubrica , sicut althea , malva , violaria , olea , &c. emolliunt.
 - signatura* ; quando figuram membri referunt : quæ vero plerumque vana est.
- intrinseca ; *sapores* : ut amarus , salus , acris , aromaticus , insipidus , acidus , terreus , austerus , adstringens , dulcis , pinguis.

FACULTATES , quæ vulgo habentur vel

primariæ vel secundariæ. Hæ o- manifestæ vel mnes occultæ. rursus temperatæ vel sunt intemperatæ. vel	<i>alterantes</i> : ut calefacientia , frigefacientia , humectantia , siccantia , emollientia , adstringentia , alexipharmaca , cephalica , stomachica &c. &c. <i>evacuantes</i> <i>universales</i> , purgantia , sudorifera , diaphoretica , diuretica , salivatoria. <i>particulares</i> , vomitoria , errhina , masticatoria , apophlegmatizantia.

ELABORATIO

ELABORATIO : quæ est vel *galenica* vel *chemica* ;
eamque absolvunt

[*preparatio* ; cui inserviunt pulverisatio, tritura,
alcolisatio, cribratio, sectio, rasura, limatura,
infusio, coctio &c.

[*solutio* : quæ fit *menstruo* vel

{	aqueo	}	quo spectant deliquium, crySTALLISA- tio, coagulatio, decantatio, filtra- tio, colatio, traiectio, infusio, co- ctio, digestio, expressio, despuma- tio, clarificatio, extractio, liquefa- ctio, præcipitatio, effervescentia.
{	sulphureo		
{	salino		

[*destillatio* ubi notanda

{*antecedentia* ; ut *maceratio*, *putrefactio*, *fermen-
tatio*.

{*destillatio ipsa* ; quæ est vel *humida* vel *sicca*.
{*consequentia* ; *rectificatio*, *circulatio*, *cobobatio*,
alcolisatio.

[*calcinatio* : quæ fit fusione, fulguratione, defla-
gratione, detonatione, vitrificatione, amalga-
matione, cementatione, fixatione, reverbera-
tione &c.

COMPOSITIO, ubi notanda

{1. *Differentia*, sunt enim compositiones vel
{*officinales*, vel *extemporaneæ*, vulgo *Recepte*.
{*galenicæ* aut *chemicæ*.

{2. *Basis medicamenti*, *iuvantia* & *corrigentia*.

DOSIS sive *quantitas* : quæ determinatur vel

[*pondere*, ut libra ℔, uncia ʒ, drachma ʒ, gra-
num gr., addito numero.

{	<i>mensura</i>	{	siccorum : sunt <i>manipulus</i> , qui indicatur littera M ; <i>pugillus</i> , p.
			liquidorum : <i>libra</i> , <i>uncia</i> , <i>drachma</i> , <i>scrupulus</i> , <i>gutta</i> gt.

[*numero*, ut in fructibus, pilulis, rotulis.

CONSISTENTIA est vel

liquida, eaque vel quoad

interna: ut infusum, decoctum, aquæ destillatæ, iulepi, emulsiones, potiunculæ, spiritus, tincturæ, essentiæ, elixiria, olea, mixturæ: quæ ultimæ rursus sunt vel
[diffusæ
concentratæ.

externa: ut clysteres, epithemata, collyria, balnea, pediluvia, gargarismata, collutiones oris, iniectiones in os, oculos, anum, uterum, ulcera, vulnera, pectus, urethram, vesicam &c.

solida sive sicca, eaque rursus vel

interna, pulveres, salia, magisteria, pilulæ, morsuli, trochisci, rotulæ.
externa, suppositoria, emplastra, epithemata sicca, pessi &c.

media, sive mediæ constitutionis, vel

interna; ut electuaria, rob, extracta, boli, linctus, conservæ, condita, sirupi.
externa; unguentum, linimentum, cataplasma, ceratum, balsamum.

VSVS rectus: ubi requiritur

1. *quantitas* determinata, tam continua, quam discreta: quantum scilicet quavis vice sumendum sive exhibendum.
2. *qualitas* concinna, in debita virtute, consistentia, soliditate, fluiditate, crassitudine, colore &c. consistens.
3. *modus* conveniens, medicamentum rite adhibendi, sive extra sive intra corpus usurpetur.
4. *tempus* opportunum.

REGVLÆ ET CAVELÆ PHARMACEVTICÆ.

1. Medici & pharmacopœi, qui medicamenta dare aut præparare eaque ægris præbere volunt, *simplicia ex triplici regno probe prius cognoscere* bonaque a corruptis & inutilibus discernere *discant*; ne noxia vel inutilia loco bonorum adhibeant.

2. Igitur & *Botanicam* probe calleant, ne falsæ, inutiles vel prorsus noxiæ aut venenatæ radices vel herbæ loco salutarium, ut haud raro in pharmacopoliis ab imperitis pharmacopœis, cum maximo ægrorum damno, fieri solet, usurpentur.

3. Medicus quoque *artis chemicae* probe sit peritus: quia eius ope præstantissima & valentissima nonnulla remedia, quibus in Medicina feliciter facienda carere haud possumus, præparantur.

4. Magna vero cautela opus est, ut *medicamenta chemica arte confecta*, præsertim quæ ex mercurio & antimonio conflantur, quam accuratissime atque *maxima cura elaborentur*: quia alias facile quam nocentissima fieri possunt.

5. In medicamentis etiam dandis itemque in compositis præparandis pharmacopœi summopere cavere debent, ne in defectu alicuius simplicis, aliud quoddam pro lubitu & sine præscitu Medici adhibeant, & ut vulgo dici solet, *quid pro quo substituant*: ne medicamentum inutile aut prorsus noxium inde emergat.

6. Medicus *doses medicamentorum*, præsertim valentiorum aut vehementiorum, cum primis vero *mercurialium, antimonialium, opiatorum, vomitoriorum & purgantium* probe calleat ac memoria teneat; quia alias enormes & mortiferos errores facile committere potest.

7. Ita & *Pharmacopæus* in eiusmodi medicamentis *distribuendis & ponderandis* quam cautissime atque accuratissime procedat.

III. CHIRURGIA, pars Medicinæ, teste CELSO
(lib. VII. in præfatione) *vetustissima ac certissima*: in
qua consideranda

1. CHIRURGVS: qui est *Medicus manu potissimum sanans*. Huius præcipuæ virtutes sunt, ut bene cognoscat corporis humani fabricam; ut sit manu strenua, stabili, non intremiscente; acie oculorum acri claraque; animo intrepidus, & ubi opus, im-misericors, ne clamore ægri motus, vel magis, quam res desiderat, properet; vel minus quam necesse est, trahat, pellat, secet, urat; *sed perinde faciat omnia, ac si nullus ex vagitibus alterius affectus oriatur*. CELSVS lib. VII. in præfat.

2. INSTRVMENTA; quæ sunt vel

naturalia: ut

{ manus ipsius chirurgi, quæ fere præcipuum at-
que utilissimum eius instrumentum.

{ famuli sive ministri & adstantes; itemque ignis
& lumen.

artificialia, quæ dividi solent in

{ *usitatiora*, sive *portatilia*; ut scalpellum phlebo-
tomum, scalpellum rectum & falcatum, forfex,
specillum simplex, specillum sulcatum, volsel-
la, acus curvæ cum filo variæ magnitudinis,
specillum pro ore inspiciendo.

{ *rariora*; trepanum, ferra una cum reliquis am-
putationis requisitis, acus ad cataractam sup-
primendam, acus cannulata pro paracentesi,
instrumenta ad lithotomiam, ad cancerum ex-
tirpandum, syringotomi, forcipes, siphones,
cauteria, elevatoria &c.

{ *rarissima*; quorum varia pro variis casibus vario-
ribus ab *Albucase*, *Paræo*, *Andrea a Cruce*, *Ryf-
fio*, *Hildano*, *Aquapendente*, *Sculteto*, *Solingen*,
Dionisio, *me*, in chirurgia mea, & *Garengot* de-
lineantur ac describuntur.

3. OPE.

3 OPERATIONES CHIRVRGICÆ : quæ in sex classes vulgo dividi solent & possunt: ut sunt

SYNTHESIS, sive coniunctio partium præter naturam disiunctarum: earumque vel
 { mollium; ut in vulneribus, ulceribus, rupturis,
 { contusionibus, labris leporinis. &c.
 { durarum; ut in fracturis, luxationibus, carie.

DIÆRESIS; est divisio partium vel *præter naturam coniunctarum*, ut in digitis coalitis, ano, partibus genitalibus, naribus aut palpebris concretis; vel *secundum naturam coniunctarum*, ut in venæsectione, arteriotomia, fonticulis excitandis, abscessibus aperiendis &c. &c.

APHÆRESIS; est ablatio sive remotio partium noxiarum aut supervacanearum: ut sunt membra sphacelo corrupta, carnes excrecentes, verrucæ, polypi, cancri, steatomata, sarcomata &c.

EXÆRESIS sive EXTRACTIO: ut urinæ vel calculi e vesica, foetus aut secundinæ ex utero, glandium plumbearum, sagittarum, frustorum gladii, vestium, vitri ex vulneribus; rerum peregrinarum ex auribus, oculis, faucibus.

PROSTHESIS est additio sive restitutio partis deficientis: estque vel cura

{ *palliativa* tantum: ut in nasi, aurium, manuum,
 { pedum & oculorum qualicunque restitutione:
 { per certas machinas.

{ *vera*: quo referri potest *chirurgia curtorum*, de qua *Taliacotius*; & *chirurgia infusoria*: qua in certis morbis vel enormibus hæmorrhagiis, lac vel iusculum, in venas loco sanguinis vel medicamenti infunditur.

DIORTHOSIS; est reductio membrorum vitiatorum & curvorum ad naturalem figuram: ut in luxationibus, gibbere, collo, pedibusque incurvatis, visu lusco, hernia intestinorum, omenti.

REGVLÆ QVÆDAM CHIRVRGICÆ.

1. Vt in rebus politicis *omnia prius consiliis, quam armis, experiri decet*: ita in Medicina & cum primis Chirurgia, blandiora semper remedia prius tentanda, antequam ad duriora aut vehementiora, ferrum scilicet aut ignem, procedamus.
2. In *adeundis periculis*, sapientissime ait CICERO, *consuetudo Medicorum imitanda est*: qui *leviter agrotantes leniter curant*; *gravioribus autem morbis periculose etiam curationes & ancipites adhibere coguntur.* de offic. lib. I. cap. 24.
3. Melius tamen est, ut CELSVS dixit, in *desperatis morbis anceps experiri remedium quam nullum.*
4. Hinc & HIPPOCRATES præcepit, *ad extremos morbos extrema etiam adhibenda esse remedia.* Aphor. 6. sect. I.
5. Chirurgus igitur non sit crudelis, ubi leniori modo rem expedire potest: adeoque hernia, calculo, carcinomate, gangræna &c. laborantes non secet, quamdiu blandiori ratione æger sanari potest.
6. Attamen si necessitas id exigit, *non sit timidus*, & ægro mora iusto diuturniori non noceat: quia sæpe in mora periculum hic est; sed *intrepidus*, & omnia faciat, quæ ad ægrum servandum utilia ac necessaria sunt. Nam sæpe
immedicabile vulnus
Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.
7. Quod *Medicamentum non sanat, ferrum sanat, quod ferrum non sanat, ignis sanat, quod ignis non sanat, insanabile est.* Aphor. 6. Sect. VIII.
8. De curationibus chirurgicis, quæ cum periculo fiunt, attamen nullum aliud auxilium superest, CELSVS *aptissime* ait: *nihil interest, an satis tutum præsidium sit, quod unicum est.* lib. VII. cap. 33.
9. *Chirurgia effectus inter omnes Medicinæ partes est evidentissimus:* (Celsus lib. VII. in præfatione) & *primos celeberrimos Medicos, chirurgos fuisse*, solamque chirurgicam ab ipsis excultam fuisse, constat ex CELSI præfat. libro I. præmissa.
10. *Frigidum inimicum ossibus, dentibus, nervis, medullæ in spina, ulceribus; calidum vero amicum.* aphor. 18. & 20. sect. V. *Pinguia & oleosa ossibus quoque sunt inimica.*

DE OPTIMA MEDICINAM DISCENDI RATIONE,

LIBRISQVE, QVOS STUDIO MEDICINÆ
MAXIME NECESSARIOS ESSE IVDICO.

I.

QVi in studio medico magnos hodie profectus facere, atque præclarus & genuinus Medicus evadere satagit, is ante omnia earum *linguarum notitia* instructus sit necesse est, quæ utilitatem ipsi hac in re afferre possunt, atque simul *litteris*, quas *humaniores* appellant, probe instructus.

2. Adeoque præter linguam vernaculam præ ceteris probe calleat *linguam latinam*, atque etiam, quantum fieri potest, bene versatus sit in *græca*; saltem in hac tantum sciat, quantum opus est ad significationes & etymologias vocabulorum, quæ græcæ in Medicina sunt originis, probe intelligendas: quia hæc scientia multum confert ad res ipsas tanto melius & percipiendas & memoria retinendas.

3. Præterea quia hodie multi libri quam utilissimi atque præstantissimi in arte salutari in univ-
sum, & cum primis in variis partibus sigillatim, *gallica, anglica atque italica lingua* a præclaris viris eduntur, ille mehercules tanto maiores progressus facere poterit, qui harum linguarum haud imperitus est: ut sic, quicquid boni & novi in his linguis conscribitur, legere, intelligere atque fructus inde multos eosque sæpe insignes præ aliis capere queat.

4. Quodsi forte quis aliquando etiam *itineræ in has regiones facere velit*, tanto maiorem utilitatem ex illarum linguarum scientia percipiet: dum hac ratione tanto melius non solum cum eruditis, verum etiam

E

cum

cum expertis chirurgis, pharmacopœis, chemicis, hortulanis &c. colloqui potest, atque sic multa cognoscere & intelligere, quæ ipsum sine hac notitia sæpe latuissent.

5. Deinde ut melius etiam de rebus quibuscunque & differere & scribere & ratiocinari discant, atque in disputationibus quoque, tam solennibus quam privatis, aptum sermonem proferre ac syllogismos idoneos formare, eosque etiam, ubi res hoc exigit, impugnare aut destruere valeant, *eloquentia* quacunque studio & arte bene cogitandi sive *Logica* opus est; iisque qui ad paullo maiorem eruditionem, quam qua vulgaris Medicus clinicus indiget, aspirant, partim ob doctrinam causarum, partim ut de rebus sublimioribus, præsertim inter eruditos, tanto melius quacunque occasione differere queant, etiam *Metaphysica* non prorsus negligenda. *Morale* vero studium, ut se apud plerosque, præsertim apud magnates meliorisque conditionis homines gratum reddere queant, haud obiter etiam colendum esse duco. *Medicus* enim *Philosophus*, ut HIPPOCRATES ait, *ὁμοῖος θεῷ*, Deo similis est.

6. Porro ex philosophicis disciplinis quam maxime rerum naturalium quoque *scientia* sive *Physica* futuro Medico bene perspecta esse debet. Nam HIPPOCRATES hoc iam suasit futuris Medicis, dicendo: *conare ut physicus evadas*, atque antiquum iam idque verissimum dictum est: *Ubi desinit Physicus, ibi incipit Medicus*. Opera vero danda, ut ex ea res Medico maxime necessarias, ut doctrinam de *aere, aqua, igne, terra, mineralibus, salibus, vegetabilibus & animalibus* sibi probe cognitam reddat. In qua vero apte addiscenda, præter vivam boni Præceptoris vocem, VERDRIESII *Physicam* inter alias commendo; cui & *Wolfiana* aliave ex recentioribus, si placet, iungi potest.

7. Quoniam vero corpus nostrum artificiosissima quædam *machina* est, ut a quam plurimis iam probatum est, atque actiones, quæ in eo fiunt, secundum *mechanices regulas* & fundamenta peraguntur, & quicquid certi in cognitione functionum corporis nostri habemus, ex mechanica scientia unice fere obtinemus; hinc *mathematica studia*, & cum primis ex quamplurimis eius partibus, *Mechanica, Statica, Hydraulica, Hydrostatica, Optica & Acustica* sedulo excolenda: quia sine his pleræque actiones corporis nostri intelligi recte nequeant. Tironi, præter idoneum doctorem, CL. WOLFFII scripta mathematica aliave recentiora sufficere possunt.

8. Vario deinde modo ac via ad *studium medicum addiscendum* pergi potest. Vel enim *institutiones medicas* primum audire ac discere potest, quæ fundamenta & ideam præbent omnium Medicinæ partium; vel *Anatomen & Botanicam* his pro lubitu, vel prout occasio in Academiis fert, præmittere, vel etiam hæc studia simul, diversis scilicet horis coniungere: quia hæc omnia ad fundamenta probe extruenda firmandaque faciunt, & varietas hæc obiectorum delectat atque excitat, nulloque modo, ut nonnulli putant, confundit. Nec interest, quænam alteri vel præponatur vel postponatur, quemadmodum quidam nimis rigoroſe existimant; si modo has partes omnes Studiosus Medicinæ primis annis addiscat. Id quod & in linguis variis, aliisque nonnullis medicinæ partibus, *chemia* scilicet, *pharmacia, chirurgia* &c. addiscenda verum esse puto: utpote, in quibus addiscendis nullus adeo strictus ordo observandus est, siue hæc pars priori, siue posteriori loco addiscatur.

9. Pro *institutionibus* siue fundamentis primis hæc nostræ, si arrident, inservire possunt; quibus si lubet, vel FRID. HOFFMANNI medicina rationalis, vel BOER-

vel BOERHAVII vel HOFFMANNI *pathologia* ex libris modo indicatis peti potest. Qui vero *Stahlianæ principia* nosse desiderant, quibus anima omnium actionum, cum secundum tum præter naturam, auctor constituitur, vel ipsius STAHLII Physiologiam & Pathologiam, vel unius ex sectatoribus eius legant: quamvis forte dulcius ex ipso bibantur fonte.

16. SEMIOLOGIAM, sive cognitionem & prædictionem morborum HOFFMANNVS coniunxit cum pathologia; seorsim vero eam ex recentioribus bene tradiderunt WEDELIVS & VATERVS in Semiologiis speciatim conscriptis, atque BOERHAVIVS in institutionibus suis medicis.

17. De HYGIENE ac *Dieta*, cui hæc, quæ supra pag. 13. & seq. tradidi, non sufficere videntur, uberius consulat HOFFMANNVM in Medicina ration. tomo secundo; vel BOERHAVIVM in instit. vel BRUYERINVM de re cibaria; vel BEBEROVICVM in thesaur. sanitatis. Speciatim de studiosorum sanitate, tuenda GR. HORSTIVS; de litteratorum sanitate WEDELIVS; de Principum Valetudine tuenda, RAMAZZINVS, idemque de *vita sobriæ commodis*, aliive evolvi possunt.

18. In THERAPIA morborum rite addiscenda magnæ utilitatis sunt Aphorismi BOERHAVII de *cognoscendis & curandis morbis*, itemque FR. HOFFMANNI Medicina rational. Tom. III. ac seq. & forte illud compendium Medicinæ practicæ, quod brevi edere constitui. His si HIPPOCRATIS, SYDENHAMI, BAGLIVII, LANCISII & RAMAZZINI scripta practica ac speciatim ratione *curationis febrium* intermittentium, TORTVS, atque doctissimæ observationes & cautelæ WERLHOFII addantur, magnum emolumentum inde capere poterunt. Qui vero secundum STAHLII placita curationes instituere volunt, NENTERI

TERI vel IVNCKERI vel STORCHII systemata practica evolvant; vel eadem vernacula nostra in WEISBACHII vel GOHLII libris practicis, quasi in compendio, perspiciant.

19. Ad *materiam medicam* simplicium cognoscendam, præter inspectionem diligentem & scriptores supra (n. 12.) iam laudatos, MACASII promptuarium *Materiae Medicæ*, GRVBE de Medicamentis simplicibus cognoscendis, aut SCHROEDERI *Pharmacopœia*, vel VALENTINI Museum conducunt. Ad *composita* vero discenda vel *Pharmacopœia* Augustana, vel Borussica, vel LEMERII *Pharmacopœia*, vel Lexicon etiam Pharmaceuticum IVNGKENII tironi sufficere videtur.

20. Quoniam vero & CHEMIA, tam ad corporum naturalium quorumcunque, quam ad medicamentorum naturam & vires explorandas, sicut & ad idonea atque efficacissima nonnulla remedia præparanda & adhuc nova invenienda, vel iam cognita corrigenda, Medico utilissima est; præter fidelem manuductionem ab idoneo magistro (id quod & in cæteris partibus addiscendis intelligi volo) vel ROTHII chemia, germanice edita, vel WEDELII aut TEICHMEIERI, vel denique, qui profundius nobilissimam hanc artem penetrare ac comprehendere cupit, BOERHAVII Elementis chemicis utatur, eisque tandem & STAHLII & HOFFMANNI scripta chemica iungat. Qui gallicam callent linguam, LE FEBVRE, LEMERII, SENACI, & MOLOVINI opuscula chemica legere quoque possunt.

21. *Formularum Medicarum* conscribendi rationem *Medicinæ* Candidatus quam accuratissime addiscat. Hæ enim potissimum esse videntur, ex quibus & Medici & Pharmacopœi iunioris Medici vel scientiam vel ignorantiam diiudicare solent. Legere hunc in finem possunt vel MORELLI vel WEDELII

DELI vel ETTMVLLERI libellos de formulis medicis; vel etiam EYSELII, FICKII aut IVNCKE-RI aliosve de hoc argumento.

22. Pro CHIRVRGIA, præstantissima illa & antiquissima Medicinæ parte rite addiscenda, tironi mea forte chirurgia idoneam opem ferre poterit. Qui vero ad maiorem hac in arte aspirant scientiam, præter usum, GARENGEOTI operationes chirurgicas, CHABERTI & DRANII observationes; ex veteribus vero CELSUM, AEGINETAM, PARÆVM, Fabr. ab AQUAPENDENTE, HILDANVM, SCVLTE-TVM aliosque, quorum quàm plurimi sunt, iungat. Sed *de specialibus chirurgia partibus* qui scripserunt, videri possunt in chirurgia nostra, proxime latine edenda: plures enim sunt, quàm ut hic recenseri queant.

23. Præterea propter nova instrumenta chemica, chirurgica & anatomica, itemque propter novas elegantioresque plantas ac flores, ut & propter morbos sive casus peculiare chirurgicos delineandos, futuro medico quam *utilissima est ars delineandi aut pingendi*; ut, si quid tale notatu dignum observat, illud apte delineare, & si postea lubet, pro usu publico etiam describere valeat.

24. Interea studiosus Medicinæ frequenter quoque *disputando, opponendo & respondendo* per omnes Medicinæ partes se exerceat: qua ex re non solum varietatem opinionum, verum etiam veritatem tanto melius investigare, cognoscere, diiudicare atque complecti poterit. Eundem in finem atque etiam pro variatione quadam & *oblectamento physico & medico* egregie prodest lectio observationum Medicarum & Physicarum: ut Actor. Acad. Natur. curiosorum, Anglicanæ, Gallicæ, Petropolinæ, Bononiensis, Acta Hafnienſia, & cum primis iam *commercium litterarium universale*, quod Norimbergæ prodit.

25. Vbi

25. Vbi tandem omnes has Medicinæ partes iusto tempore rite excoluit atque memoriæ probe mandavit, ad CONSVLTATIONES Medicas, tanquam ad finem & scopum suorum studiorum academicorum se conferat. Multos quidem consultationum scriptores habemus inter paulo vetustiores; sed tironi suadendum, ut præter eiusmodi prælectiones & manuductionem per casus veros & non fictos, apud peritum Professore practicum quotidie occurrentes, Fr. HOFFMANNI *Consultationes & consilia Medicinalia* diligenter legat atque relegat: ac simul observationes recentiorum præstantissimorum practicum Medicorum, cum primis vero, quæ iam in Commercio litterario Norimbergensi & Actis naturæ curiosorum, aliorumque collegiorum, aut præstantiorum observatorum Medicorum occurrunt scriptis, probe perpendat ac memoriæ inprimat.

26. In *Medicina* vero FORENSI, ubi coram magistratû de variis rebus medicis ad forum pertinentibus respondendum, Medicus quoque hospes esse non debet. Verum ex BOHNII lib. de Officio Medici duplici, clinico & forensi; itemque ex eius libro de Vulnerum renunciatione, atque TEICHMEIERI *institutionibus* Medicinæ forensis, præcipua fundamenta petat: quibus deinde AMMANNI *Medicina critica*, ZITTMANNI *Medicina forensis*, VALENTINI scripta forensia, imo & ZACCHÆ *Quæstiones medico-legales*, variique alii iungi possunt.

27. Denique etiam his tunc temporis & quando ad Medicinam faciendam, sive, ut vulgo dicunt, ad praxin medicam exercendam, se conferre volunt, suadeo, ut iactis probe prædicta ratione fundamentis, etiam *antiquissimos præstantiores Medicos*, & ex his cum primis HIPPOCRATEM & CELSUM, *latinum Hippocratem*, magna cura quam diligentissime

legant atque relegant, & præ cæteris ex HIPPOCRATE eius aphorismos sibi bene notos faciant: ut non solum inde discant, quid & quantum veteres hi iam in Medicina sciverint & quousque progressi fuerint; sed potissimum, ut eorum regulas practicas, tam ad *cognitionem* & *prædictionem* accuratam, quam etiam ad *curationem morborum* pertinentes, easque, non ex hypothesibus vanis, sed ex diuturnis & frequentibus observationibus, sive experientia natas, memoriæ bene imprimant, atque occasione occurrente in similibus casibus prudenter imitentur. Præterea ex CELSO, elegantissimo scriptore Medico romano, & propterea *Medicorum Cicerone* dicto, etiam eleganter latine scribere discendum est Medicis, præsertim iis, qui aliquando Medicinam vel docere, vel saltem per scripta rem medicam augere exornareque contendunt.

28. Postremo ut tam memoriæ, quam posteritati etiam magis consulant Medicorum filii, quam maxime e re erit, quæcunque utilia, curiosa, rara & observatu digna vident, audiunt, vel in fide dignis auctoribus legunt, quæ ipsis hætenus incognita fuerunt, in LOCOS COMMUNES, ut vocant, congerant, ut suo tempore has res tanto melius invenire, atque in usum & utilitatem suam commodius convertere queant. Fieri in hunc usum, me quidem iudice, pro quavis medicinæ parte possunt vel peculiare libelli: ut anatomici, physiologici, botanici, chemici, chirurgici, practici, quos *Adversaria* quoque appellant, in quos, quicquid in hac vel illa artis salutaris parte notatu dignum, vident, audiunt vel legunt, inserant litterisque consignent. vel pro quavis parte peculiaris liber, charta pura interpolatus, ut v. gr. pro anatomicis novis inventis vel observationibus, *Compendium meum anatomicum adhiberi*

hiberi haud inepte potest; pro chirurgicis, Chirurgia mea; pro rebus physiologicis, aliqua physiologia ex recentioribus; pro chemicis, aliquod eiusmodi compendium chemicum; pro practicis, aliquod practicum, atque sic porro in cæteris est faciendum Medicinæ partibus.

29. Omnibus autem his tandem ornamentum atque emolumentum insigne addere possunt ITINERA prudenter instituta: cum primis ad loca, ubi celebres Medici & Chirurgi vivunt aut docent, & ubi magna sunt *nosocomia*, magnaue ægrorum copia quotidie videri potest. In itinere vero exterisque cum primis regionibus *prudenter, caste ac sobrie vivat*, ne facile in morbos aut ipsius vitæ periculum incidat. Iis in locis Medicus iunior claros eruditosque Medicos & Chirurgos, Chemicos etiam atque Botánicos, imo etiam mechanicos præstantiores, qui instrumenta physica, anatomica & chirurgica conficiunt, aptis moribus atque decenti observantia adeat, & cum iis omnibus civiles ac prudentes sermones instituat, consilia ab ipsis petat, difficultates resolvendas vel explicandas ipsis modeste proponat, res novas ad medicinam attinentes ex ipsis exquirat, & quidque notatu dignum apud ipsos audit vel videt, memoriæ primo, deinde & chartæ quoque domi tradat. Qui animum & manus ad chirurgiam speciatim applicare cupit, cum præstantioribus chirurgis, præsertim eis, qui vel in magna praxi versantur, vel qui nosocomiis maiorum civitatum præsunt, amicitiam contrahere studeat, eosque in visitatione ægrorum, imo & in deligatione eorum sæpius comitetur, atque, si licet, adiuvet. in primis quando operationes chirurgicas instituunt, eas inspicere satagat, & quomodo ipsas perficiant, ac deinde etiam,

quomodo in curatione procedant, probe observet, easque deinde primo in cadaveribus, ac tandem etiam in vivis imitari contendat. Ita & *bibliopolas*, præsertim præstantiores visitet, & an novos aliosve bonos libros apud ipsos invenire queat, perspiciat, ut sic librorum scientiam adaugeat.

30. *Quibus res herbaria delectat*, frequentent diligenter *hortos medicos vel magnatum*, ubi multæ plantæ, tam inquilinæ, quam exoticæ excultantur, videatque an hæcenus ignotas ibi inveniat, easque addiscere studeat. Observet quoque ibidem simul *hybernacula*, qua ratione ea sint constructa, ut plantæ exoticæ hyeme optime & facillime minoribusve sumptibus conservari queant: & quomodo vere in *tepidariis* rariores & delictiores plantas elevent ac postea colant, melioresque modos discat & notet, ut eos aliquando imitari valeat. Ita & *laboratoria*, ut vocant, *chemica*, vel officinas præstantiorum chemicorum visitent, atque an boni & novi quid vel circa medicamenta, vel furnos chemicos, vel instrumenta occurrat, notent. imo qui artem delineandi callent, quicquid vel his in rebus, vel in anatomicis, chirurgicis & botanicis notatu dignum observant, delineent: ita egregium inde aliquando emolumentum capere & suo tempore in usum adhibere, quin etiam subinde emendare aut corrigere valebunt. Denique etiam in bona & *probata remedia* ubique inquirat; eaque in re non pudeat etiam ab empiricis & aniculis quandoque aliquid discere, si modo illud cum successu sæpius usurpatum sit. Conf. uberius, si lubet, BARTHOLINVS libro de *peregrinatione medica*.

31. Ultimo loco si forte bellum est, iis, qui speciatim chirurgiæ se dare constituerunt, longe optimum est, iactis prius fundamentis, *nosocomia etiam castren-*
sia

ſia per aliquod tempus, imo per aliquot annos, ſi commode id fieri poteſt, frequentare, operamque dare, ut ipſi hic manum in deligandis ægris variisque operationibus chirurgicis perficiendis, præſertim ſub ductu, conſilio vel auxilio experti alicuius chirurgi, ut & ego quondam feci, diligenter admoveant; his enim in locis ut plurimum optimæ occaſiones hiſce in rebus quamplurimum proficiendi & habitum, ut vulgo dicunt, in chirurgia animumque intrepidum ſibi acquirendi, occurrunt, idque eo magis, quo diutius eiſmodi in locis cum ſtudio & ardore laboreque improbo verſantur: ubi ſimul præcipui caſus & operationes bene ſunt notandi.

32. Poſtremo, quando ſtudia & itinera ſua feliciter abſolverunt, & ad Medicinam faciendam ſic ſe vere aptos reddiderunt, haud etiam ignorare debent *optimum modum viſendi vel viſitandi agros ad lectum*. Nos quidem iam in Chirurgiæ noſtræ prolegomenis præcipua fere hac in re obſervanda & facienda propoſuimus, & ſupra etiam adhuc nonnulla hoc in compendio pag. 20. & ſeq. monuimus: attamen qui plura adhuc utilia monita ac præcepta noſſe cupit, cum fructu vel CLAUDINVM, libro de *ingreſſu ad infirmos*, vel SCHARANDÆVM, libello peculiari de *modo & ratione viſendi agros*, evolvere poterit.

33. Qui igitur hac ratione ſtudium ſuum medicum inſtituet, regulasque ſanæ & chriſtianæ Philoſophiæ moraliſ præcipuas (quas eſſe puto, *pice honeſteque vivere, neminem ledere, ac ſuum cuique tribuere*) bene obſervabit, Deo benedicente, quam certiffime bonus & præclarus evadet Medicus, atque tam ad lectum & ad forum, quam ad cathedram vere idoneus.

LIBRI, QVOS STVDIOSO MEDICINÆ

HOC TEMPORE PRÆ RELIQVIS MAXIME
NECESSARIOS ESSE IVDICO.

- I. *Lexicon Medicum*, pro vocabulis medicis ipsi ignotis, quæ inter legendum vel audiendum occurrunt, evolvendis, vel BLANCARDI, vel quod adhuc melius videtur, BRVNONIS *Lexicon medicum*.
- II, Ad *Anatomiam*, tanquam fundamentum Medicinæ ac Chirurgiæ; præter idoneum & fidelem præceptorem, compendium meum anatomicum utile esse potest: cui, si lubet, ob figuras Anatomia BARTHOLINI, vel VERHEYENI, vel VESLINGII, vel KVLMI, &c. iungi potest, & qui gallicam linguam intelligunt, WINSLOVII.
- III. Pro *Theoria Medica*, Institutionibus scilicet five fundamentis Medicinæ optime addiscendis, præter hoc nostrum compendium, vel BOERHAVII *Institutiones Medicæ*, vel Frid. HOFFMANNI Medicinæ rationalis tomii priores.
- IV. Ad Medicamentorum simplicium cognitionem sibi comparandam, vel MACASII promptuarium Materiæ Medicæ, vel HERMANNI *Materia Medica*, vel DALE *Pharmacologia* servire potest.
- V. Pro *Medicamentis compositis*, pharmaceuticis, chemicis & galenicis cognoscendis, vel IVNGKENII *Lexicon Chémico-pharmaceuticum*, vel *Pharmacopœia Augustana*, vel *Dispensatorium Borussò-Brandenburgicum*.

VI.

- VI. Qui *rem herbariam* accuratius discere volunt, præter diligentem plantarum & florum inspectionem, præsertim quando ab experto Botanico demonstrantur, RAII *Methodo plantarum* uti possunt: cui illi, quibus non est res angusta domi, TOVRNEFORTII *Institutiones rei herbariæ* aliosque tandem varios Botanicos scriptores iungere possunt.
- VII. Speciatim pro *chemia* penitus excolenda, WEDELII *chemia*, vel Jo. Maur. HOFFMANNI *Acta laboratorii chemici*, vel ROTHII *Introductio in chemiam*, vel TEICHMEIERI aut BOERHAVII *Elementa chemica* serviunt.
- VIII. Ad fundamenta *chirurgiæ* addiscenda tironi nostra *chirurgia* sufficere potest. Cui deinde alii præstantiores *chirurgi* addendi.
- IX. Ad formulas Medicas conscribendas, WEDELIVS de *Medicamentorum compositione* extemporanea, vel MORELLVS, EYSELIVS, FICKIVS aut IVNCKERVS de *Formulis Medicis* prodest.
- X. Pro *Therapia* sive *praxi Medica*, ut vulgo dicunt, discenda, Aphorismi practici BOERHAVII & Frid. HOFFMANNI *Medicinæ rationalis*, tomî posteriores commode adhiberi possunt; qui vero & Stahlianæ fundamenta practica cognoscere aut sequi volunt, eis vel WEISBACHII, vel NENTERI, vel IVNCKERI *Praxis Medica* usui erit.
- XI. Pro *Aquarum* vel *fontium Medicatorum* præcipuorum in Germania cognitione sibi comparan-

paranda *Frid.* HOFFMANNVS, de aquis & fontibus Medicatis Germaniæ; BERGERVS, de Thermis carolinis; CASTIVS, de Tœplicensibus; WOLFARTVS, de Thermis Embsensibus; MELCHIOR aut IVNGKENIVS, de Wisbadenfib; LANGIVS, de Acidulis Egranis; HENSINGIVS, de Schwalbacensibus; HOFFMANNVS, de Schwalbacensibus & Spadanis; SEIPIVS, SLARIVS & ego de Pyrmontanis.

XII. Miscellanei quidam libri iuveni Medico quoque adhuc valde utiles: ut CONRINGII Introductio in artem Medicam & LINDENIVS, cum MERCKLINI additamentis, pro scriptoribus Medicis cognoscendis. HIPPOCRATIS Opera, vel saltem principio eius Aphorismi & *Aurel. Cornelius* CELSVS de Medicina: ut ex his duobus veterum Medicinam & Chirurgiam discere possit. BOHNIVS de Officio Medici duplici, *clinico & forensi*; idemque de *Vulnerum renunciatione*, vel TEICHMEIERI institutiones Medico-legales, in usum Medicinæ forensis. Denique pro *novis quibuscunque in omnibus Medicinæ partibus cognoscendis*, quam maxime nunc etiam proficuum esse censeo *Commercium illud litterarium universale*, quod Norimbergæ imprimitur, & cuius singulis hebdomadibus plagula prodit.

EMENDANDA.

Pag. 16. lin. 13. pro aliorum, lege aliarum.

Pag. 24. ubi de Alimentis agitur, post eorum *quantitatem*, addenda

3. *qualitas*: unde quædam sunt *eupepta*, *dyspepta*; *euchyma*, *cacochyma*; *calefacientia*, *refrigerantia*. &c.

